

ההיסטוריה של יישובי עוטף ישראל

נכתב על ידי גלעד מניב, מדריך ארצי להוראת היסטוריה

הערת פתיחה אישית:

מעריך שיעור זה נכתב לאחר אירועי 7 באוקטובר, ומחודש לקראת ציון יום השנה לאירועים אלה. הזמן שחלף לא הקהה את הכאב ואנו עדיין מצויים במצב חסר תקדים במדינת ישראל. מכאן שגם מורים ותיקים ומנוסים עשויים להתלבט עמוקות כיצד נכון לציין את יום השנה הראשון. הקושי הוא כמובן גם רגשי לאור המתח והחרדה שכולנו מצויים בהם, ולנוכח העובדה כי אין מורה שלא מכיר במעגלים קרובים או רחוקים נפגעים מהמלחמה הזו, הרוגים, פצועים, חטופים. גם אני עצמי במצב זה והיה לי קשה מאד להחליט מה אני עושה עם תלמידיי במפגש הראשון איתם. הדרך שמצאתי ושאיני כואב מבוססת על שיחה עם בני בן ה – 23, כששאלתי אותו מה היה רוצה לעשות בשיעור היסטוריה לו היה עכשיו תלמיד תיכון. תשובתו הייתה שהיה רוצה לדעת יותר על ההיסטוריה ועל הגיאוגרפיה של רצועת עזה ושל היישובים מסביבה.

א. הנחות יסוד:

- יש צורך למצוא איזון בין החשיבות של העיבוד הרגשי של מה שעובר על התלמידים, לבין ההכרח להימנע מעיסוק יתר בהיבט זה, והחשיבות של ניסיון לעסוק בדברים אחרים, שאינם המלחמה עצמה.
- קיימת שונות מאד גדולה במצבים בהם אנחנו שרויים באזורים השונים – דרום, צפון, מרכז, ואף בתוך האזורים האלה. יש לשקול מה מתאים לתלמידים בכל בית ספר.

ב. מערך השיעור/ השיעורים: קונטקסט היסטורי וגיאוגרפי למלחמה בעזה

- צפייה בקטע קצר מתחילת עדותו של אלון פאוקר, היסטוריון חבר קיבוץ בארי, בו הוא מספר על החגיגה הגדולה שנחגגה בבארי בליל שבת, ערב פרוץ המלחמה, לציון 77 שנים להקמת הקיבוץ במסגרת עליית 11 הנקודות בנגב: [קישור](#)
- לבקש מהתלמידים לשאול שאלה שעולה בעקבות הצפייה בקטע. מה זה 11 הנקודות?
- העמוד הראשון מעיתון "דבר" למחרת עליית 11 הנקודות, במוצאי יום כיפור 1946 - [קישור](#)
- [מפת 11 הנקודות](#)
- הסבר: מה הייתה המטרה בהקמת היישובים, מה הערכים שהם מבטאים – האתוס הציוני של ישוב קובע גבול, התפיסה שהגבול יעבור במקום שבו ייחרש התלם הציוני האחרון. לעצב את גבולות המדינה לכשתוקם.
- [מפת תוכנית החלוקה של האו"ם](#)

רצועת עזה כחלק מהמדינה הפלשתינית האמורה לקום, תרומת 11 הנקודות לעיצוב גבולות תוכנית החלוקה. מדוע התוכנית לא התממשה? הסירב הערבי לקבל את עקרון החלוקה ויוזמתם להתחיל במלחמה שאנחנו קוראים לה מלחמת העצמאות.

7. [מפת הסכמי שביתת הנשק](#). רצועת עזה כחלק ממצרים.

8. הקמת היישובים הישראליים מסביב לרצועה במהלך שנות החמישים והשישים. המשכה של אותה תפיסה ציונית שראתה ביישובים ובעיבוד האדמה עד התלם האחרון כלי משמעותי בשמירה על הגבולות. חשוב להראות לתלמידים את היישובים שהם שומעים עליהם כל הזמן בחדשות - [קישור](#)

אפשר להוסיף כאן התייחסות למציאות הביטחונית הקשה ביישובים אלה לאורך שנים רבות. אפשר להביא את ההספד של הרמטכ"ל דיין על רועי רוטברג בנח"ל עוז ב 1956.

[ההספד](#)

9. להבנת התפיסה שעמדה מאחורי הקמת היישובים:

(לקוח מבחינת הברגות בסחל"ב, שאלון 022271, תשפ"א)

למרות המגמה לראות בהתיישבות מכשיר להשגת מטרות לאומיות בתחומים הכלכלי והחברתי, לא נזנחה בשנות החמישים התפיסה בדבר חשיבותה [של ההתיישבות] לביסוס אחיזה טריטוריאלית באזורים פריפריים* או בקרבת הגבולות. הנח"ל (נוער חלוצי לוחם) נוסד כאמצעי למימושה של אסטרטגיה יישובית בתנאים של ריבונות. ייעודו היה לאכלס אזורים בעלי חשיבות ביטחונית, בעיקר בקרבת הגבולות, בתושבים בעלי הכשרה כחקלאים ולוחמים, בדומה לאותם גרעיני התיישבות והכשרות הפלמ"ח בעשור שלפני קום המדינה.

[...]

היישובים שהקים הנח"ל נקראו היאחזויות - שילוב של מחנה צבאי ויישוב חקלאי, המוקם באזורים בעלי רגישות מדינית וביטחונית והמהווה בסיס להקמת יישוב קבע אזרחי בעתיד. [...] ההיאחזויות הראשונות הוקמו בשנת 1951 על גבול רצועת עזה (נחל עוז) וסמוך לגבול עם סוריה, למרגלות רמת הגולן (גונן). היאחזות שלישית הוקמה בשנת 1952 לצורך ביסוס האחיזה הישראלית בערבה - האזור המקשר בין מפרץ אילת למרכז של מדינת ישראל (יטבתה). במהלך העשור הראשון למדינת ישראל הוקמו 17 היאחזויות חדשות. מרביתן הפכו במשך הזמן ליישובי קבע - קיבוצים או מושבי עובדים - והשתלבו במערכת היישובית האזרחית.

(מעובד על פי א' גולן, 'ההתיישבות בעשור הראשון של מדינת ישראל', [העשור הראשון: תש"ח-תשי"ח](#), צ' צמרת וח' יבלונקה [עורכים], יד יצחק בן צבי, ירושלים, 1997, עמ' 98-99)

* מרוחקים

10. מלחמת ששת הימים ותוצאותיה - [לקישור](#). רצועת עזה כחלק מהשטחים שנכבשו על ידי ישראל.

11. הסכם השלום עם מצרים, החזרת כל השטח שנכבש ממצרים במלחמת ששת הימים, למעט רצועת עזה, שהמצרים סירבו לקבלה.

12. הקמת יישובים ישראלים (גוש קטיף) בלב הרצועה - [לקישור](#)

13. פרוץ האינתיפאדה הראשונה, 9/12/87. ברצועת עזה.

14. המציאות הקשה של פיגועים ביישובי גוש קטיף ונגד חייל צה"ל.

15. ההתנתקות ב-2005. שלטון פת"ח ברצועה.

16. ההשתלטות האלימה של חמאס על הרצועה.

17. סגירת מעגל: חגיגות 77 שנים לעליית בארי במסגרת 11 הנקודות שנחגגו בליל שבת, 6/10/23, והטבח בבארי למחרת היום. הערכים שהובילו להקמת בארי ולקיומה כישוב פורח ומשגשג מאד לאורך השנים מאז, לעומת הברבריות וחוסר האנושיות של המחבלים. אפשר להראות את המשך עדותו של אלון פאוקר על מה שקרה בבארי בשבת, 7/10/23.

